

ապիններու վրայ՝ որոշ գաղափարական հոսանքի մը յարած ըլլալն է:

Ե. Յակոբեան եւ Ա. Աւետիսեան իրարու տրամաշարփոքէն հակառակ ուղղութիւններու կը հետեւին. առաջինը համամարդկային իդէալի գաւակ՝ անհատին երջանկութիւնը հասարակութեան բախտաւորութեան մէջ կը դնէ: Իր բանաստեղծի յղացումները խիզախ են, պատկերները կենդանի եւ գրեւոր շեշտը վառ: Ա. Իսահակեան ընդհակառակն դեռ հազիւ երիտասարդ յուսահատ ծերու մը տպաւորութիւնը կը թողու, տիրութիւնը իրեն քով մի տեսակ հնարուած գրութիւն կամ ակտաբանական երեւոյթ դարձած է. թէեւ «Իւրաքանչիւր տողն մէջ կայ շունչ, շեշտեր, տրամագրութիւն, խոր զգացմունք — բայց բոլորը ծանր, յոռեանական, սկեպտիկ, յուսահատ...» այնչափ որ հեղինակը «Արեւ, արեւ, ի սէր Աստուծոյ արեւ տուէք» (երես 125) կը գոչէ: Երբ Յակոբեանը դիմում է քաղաք, Իսահակեանը փախչում է քաղաքից, Յակոբեանը ժխոր է սիրում, Իսահակեանը՝ միայնութիւն» (երես 126):

Ը. Կուրղինեան՝ ծանօթ իրրեւ աշխատաւոր դասակարգի ազատագիր՝ «Ունենալով առողջ տրամագրութիւն իր քնարը ուզեցել է ծառայեցընել նոր մտախիւրի, սակայն, չունենալով լուրջ պատրաստութիւն, նա չի կարողացել գլուխ հանել եւ իր տաղանդին յատուկ կազմակերպուած զարգացում տալ» (երես 159). իր երգերը տողորուած են աւելի շատ նեղ ազգայնական ոգիով մը քան թէ համամարդկային, գաղափարական ձգտումով:

«Մենշաղի անուրջներ» ու հեղինակի «յոյսերն ու տենչերը, թէեւ մաքուր են եւ անկեղծ, բայց չափազանց միակողմանի» (երես 173). «սա ծայրայեղօրէն յուսահատուած է աշխարհից» (անդ): Սակայն իրրեւ արուեստագէտ բարձր է Տէրտէրեան, «իւր յանգն ու վանկը՝ ուրիշմիկան — հաճելի են եւ ընթերցանութիւնը դարձնում են երաժշտական» (երես 179):

Գրքին վերջին էջերուն մէջ Ս. Խնդրէնքը կ'ուզէ պաշտպանել ակոյնանի մը ընդգիմախօսութեան դէմ, որուն առիթ տուած են իր «Գեղարուեստի» մէջ գրած տեսութիւնը թէ — քնարերգութիւնը չէ կարելի անջատել կեանքի պատմական զարգացման պրօցեսից — (երես 180): Մենք Ս.ի պատճառարանութիւնները լիով իրաւացի եւ համոզիչ դատեցինք. երանի թէ քննադատ ակոյնանն ալ ընդունէր

նոյն փաստերը գործնականօրէն, զորոնք արդէն տեսականօրէն կ'ընդունի թերեւս:

Հ. Պ. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԵՈՎԱՆՆԷՍ — «Ազգերու պատմութիւնը» Հտ. Բ. Հոռմէացիք եւ Նախամեջնադար. Կ. Պոլիս. տպ. Յ. Մատթէոսեան, Տօ 1912. Էջ 224:

Պրոֆ. Ե. Յակոբեան փութաց քիչ ժամանակէն ըստ իւր խոստման լոյս ընծայել ազգերու պատմութեան նաեւ Բ. հատորը (Ա. ին մասին տես «Հանդ. Ամս.» 1911, էջ 607):

Հատորիս բովանդակութիւնը ամենահետաքրքրական մասերէն մին կը կազմէ պատմութեան մէջ. ինչպիսի են, Հռովմէացիները, անոնց կայսրութիւնը, Քրիստոնէութեան սկզբնաւորութիւնը եւ այն միջնօղակն որ հին ու Միջին դարը իրարու հետ կը շաղկապէ:

Յարգ. Պրոֆեսորը՝ հետեւելով նոյն գաղղիական ու անգղիական հռչակաւոր պատմագէտ անձնաւորութեանց, պահանջուած ամէն փոյթ ու խնամք թափած է, Հատորիկիս արդիական առաջնակարգ գասագրքի մը կարեւոր ամէն առաւելութիւններն տալու համար. միայն թէ պիտի բաղձայինք դիտել տալ թէ Քրիստոնէութեան ու Եկեղեցւոյ մասին այնչափ նպաստաւոր չեն յարգ. հեղինակին դատողութիւնները. քրիստոնէութեան նոյն իսկ իրեն պատշաճ տեղը չէ տուած:

Կ. Հատորն ալ վստահ ենք թէ Ա. եւ Բ. ին առաւելութիւններովն օժտուած հրապարակ պիտի ելլէ, ինչպէս կը յուսացընէ յարգ. Պրոֆեսորը, որուն անկեղծ սրտէ յաջողութիւն կը յայտնենք:

Հ. Յ. ՏԵՐ-ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ԱՅՈՒՆԻԱՅՈՒՆ

1. Հայ Տպագրութեան 400ամեակը: — Վեց ամիսէ ի վեր ազգային թերթերուն ու շաբաթական առարկան եղած է Հայ-Տպագրութեան 400ամեայ Յօրելեանը:

Հայութիւնն ինչ տրամագրութեամբ ընդունեցաւ Յօրելեանին լուրը, ցայժմ ինչ պատրաստութիւններ տեսաւ եւ ինչ որոշմանց յանգեցաւ Յօրելեանը անմահացընելու համար. հարցեր, որոնց պատասխանը դժբախտաբար

այնչափ գոհացուցիչ չէ: Ի հարկէ եթէ մեր ազգին մտապատկերը իւր աշխարհագրական այլ եւ այլ բաժանմանց համեմատ զանազան հատուածներու բաժնենք, դժգոհութիւնը կարելի չէ միեւնոյն չափով ամենուն վրայ ծանրացընել. մանաւանդ որ Ռուսահայերն եւ մասամբ նաեւ Ամերիկահայերը դրուատեաց իսկ արժանի են. բայց տօնը ընդհանուր եւ համազգային է: Տարեշրջանին կէսն անցաւ եւ մինչեւ հիմայ ոչ որոշ ծրագիր մը եւ ոչ ալ համազգային Յանձնաժողով մը ունինք Յօրելեանն ըստ պատշաճի տօնելու համար: Մեր Յանձնաժողովներուն պարտքն էր՝ եթէ ոչ համազգային Յանձնաժողով մը, գէթ բանակցութիւններով ընդհանուր համերաշխութիւն մը գոյացընել ազգին այլ եւ այլ խաւերուն մէջ. համերաշխութիւն մը՝ հաստատուած պատուաբեր ծրագրի մը վրայ:

Թէ վերջ ի վերջոյ ինչ պիտի ըլլայ, բոլորովին անյայտ է, այսչափը միայն ստոյգ է որ հրապարակի վրայ դրուած են զանազան ծրագիրներ. գովելին ալ եւ՝ որ ցաւալի է, ոչգովելին ալ: Պոլսոյ Յօրելեանկան Յանձնաժողովն իւր ծրագիրը յայտարարող «զեկոյց» մը խաւրած էր խմբագրութեանս հրատարակելու նպատակաւ: Միայն Յանձնաժողովին կամքը յարգելու համար տպեցինք այդ զեկոյցը ներկայ թուին մէջ: Ինչ մեծ տարբերութիւն Տիգրիսահայ եւ Պոլսահայ եւ կամ Ռուսահայ եւ Տաճկահայ ծրագիրներուն միջեւ: Օր, համար Ռուսահայերը միշտ շեշտած են թէ այս առթիւ «Գրական ֆօնդ» մը անհրաժեշտ է ազգային գրականութեան զարգացման եւ կատարելագործման համար. իսկ Պոլսոյ յարգ. Յանձնաժողովն իւր ծրագրէն դուրս հանած է այս կարեւոր կէտը: Ինչ է ասոր պատճառը. միթէ Տաճկահայն պատուոյ զգածման վրայ չունի՞ այնչափ վստահութիւն, որ այս մեծ գաղափարականն իրագործելու համար Ռուսահայերուն հետ համընթաց գործակցութեան մը գալու համարձակի: Ո՞ր է ազգային սէրը, որ անցելոյն անխարդախ եւ պայծառ հայելոյն վրայէն մեզի մեր ապագան պատրաստել, կանոնաւորել եւ ապահովել սորվեցընէ: Այսօրւան օրս գրականութիւնը եւ ուսումնականութիւնն ազգերու համար տեսակ մը մեղմեց դարձած է, եւ ասոնք որչափ զօրաւոր են ազգի մը մէջ, այնչափ աւելի ապահով անոր գոյութիւնը: Չայս գիտենք մենք. եւ գիտենք նաեւ թէ մէկ կողմանէ քաղաքական-աշխարհագրական բաժանմունքը, միւս կողմանէ մեր գրական անձանց եւ թերթերուն

նիւթական պէտքերը մեծամեծ խոչընդոտներ են մեր ազգին ներքին յառաջադիմութեան. եւ սակայն երբ ինդիւրը ձեռք առնելիք միջոցներուն գործադրութեան կու գայ, հոն մեր ձեռքերը անշարժ կը մնան:

Երբ 1906ին «Հայկական բարեգործական ընդհանուր միութիւնը» հաստատուեցաւ, ազգը ցուցուց թէ կարծուածին չափ ալ անմիաբան չէ: Ապահով ենք, որ ազգը հոս ալ ինք զինքը պիտի ցուցընէ, միայն Յանձնաժողովները որոշ եւ քրհու քայլ մը առնուն: Մեր կարծեօք Յօրելեանը նոյն իսկ յաջորդ տարին փոխադրելու է, եթէ ժամանակը շատ կարճ պիտի գայ Յանձնաժողովներուն համար:

Հ. Ա. ՄԱՏԻԿԵԱՆ

Չ. Հ. Բ. Ը. Միութիւն: — «Միացեալ զօրութեամբ», գործող այս ընկերութեան հրատարակած ամսաթերթէն ուրախութեամբ կը տեղեկանանք, թէ «հոյ արդար» սրբելու գործը՝ հսկայաքայլ կը յառաջադիմէ: Ակայ գրեթէ ամէն ամիս հաստատուող նոր մասնաձիւղերը: 16/29 Ապրիլին ի Գահիրէ գումարուած «ընդհանուր ժողովոյ» տեղեկագրէն կ'իմանանք, որ Ասեմ. Պողոս Նուպար փաշայի ձեռնբեցութեամբ ի կեանս կոչուած այս Միութիւնը կը գործէ նախանձելի կանոնաւորութեամբ մը: 96ի բարձրացած է մասնաժողովներու թիւը, անգամներուն թիւը 1 տարուան մէջ՝ 3947էն ելած է 6499ի: Ընկերութեան հիմնական գրամագլուխը հասած է 26,217 Ե. Ոսկ.

Բաց ի «Միացեալ»-ի, «Ազգանուէր»-ի, «Գպրոցասէր»-ի, եւ Վ. Պոլսոյ Գալֆայեան Որբանոցի եղած նպաստներէն, «Միութիւնը» կը նպաստէ 29 գաւառական դպրոցներու: Այս դպրոցներէն զատ «Միութիւնը» իրեն հաշուին բացած է հետեւեալները.

1. Քէլէկեան՝ Որբանոց-Գպրոցը.
2. Մէօթէմէտեան Գպրոցը.
3. Ղանի՝ Տիպար-Գպրոցը.
4. 21 նախնական դպրոցներ:

Ասոնցմէ զատ «Միութիւնը» մտադիր է առաջիկայ տարին բանալ բազմաթիւ օրիշ դպրոցներ ալ:

Ազգին լուսաւորութեան համար տարուած այս խնամքը՝ բաւական է, կարծենք, «Միութեան» շուրջը բոլորելու ամէն հայրենասէրները: Հայերս լաւ կը սկսինք, բայց լաւ ալ կը շարունակենք, կամ աւելի եւս՝ լուսագոյնս ալ կը հասնինք մեր նպատակին:

նի ըլլար, այսու ալ կարելիութիւն կը տրուէր հաստատուն եղբակացութեան մը հասնելու, դժբախտաբար ոչինչ գիտենք այս մասին: Եթէ իրօք Իրենէոս հայ մատենագրութեան մէջ առաջին անգամ Սերէոսի քով կը յիշուի (էջ 126), կանխագոյն լուծութիւնը բնաւ ցուցում չէ թէ հայերը Իրենեայ գրութեանց մասին յառաջագոյն ծանօթութիւն չունէին. Եզնկայ աղբերաց քննութիւնը ցուցուց ըստ բաւականի թէ Մաշթոցի աշակերտին ծանօթ էին Արիստիդէս, Մեթոսիոս, Հիպոդիտոս եւ այլն: Եթէ իրօք իւր Գիրքն անուանած է Եզնիկ «Ընդդէմ Աղանդոց», կրնայիք կարծել այսու թէ Իրենէոս իբրեւ օրինակ ծառայած ըլլայ իրեն: Թէ Եզնիկ «Ընդդէմ Աղանդոց» գիրք մը կը յօրինէ, այս պարագան ի հարկէ կարծել կու տայ թէ իւր ժամանակին տակաւին թարգմանուած չէին հայերէնի՝ Իրենէոսի գրքերը. այսու հանդերձ Եզնկայ գրքին մէջ Իրենեան ազգումներ կարելի է յաճախագոյնս մատնանշել:

Սահակ երրորդի ընծայուած վարդապետական թղթին մէջ (Տրորկ. Տէր-Մկրտչեան, էջ Ե) Իրենէոսէ յառաջ բերուած կրկին վկայութիւնները կը հաստատեն պարզապէս թէ նոյն ատեն Ղիոնի հայրապետը մեծապէս կը յարգուէր Հայոց քով, բայց ոչ թէ նոյն ժամանակ թարգմանուած էր հայերէնի. Սահակի յառաջ բերութիւնը այսպիսի է որ կարծել կու տայ թէ Հեղինակը Իրենեայ ծանօթութիւնը կ'ենթադրէ արգէն: Սահակ կը գրէ նետտորականներու դէմ, բայց ասոնց դէմ ընդդիմարանելով կը ձգտի ըստ ինքեան հայ ժողովուրդեան հաւատքը հաստատել եւ պաշտպանել, այնպէս որ այսու ենթադրուած ծանօթութիւնը կրնանք նոյն իսկ հայ անդրագոյն շրջանակին մէջ ալ որոնել. թէ Իրենէոս այս ժամանակուան մէջ Քրիստոսի անպակասութեան մասին ծագած խնդրոյ առթիւ հայերէնի թարգմանուած է, գրքին ներքին բովանդակութենէն կարելի չէ հաստատել. ըստ որում Ղիոնի Մարտիրոսը բնաւ միաբնեայ չէ. իսկ եթէ շատ կանուխ արդէն՝ Եզնկայ ժամանակէն քիչ ետքը ձեռնարկուած է թարգմանութեան, այս պարագան դարձեալ բնաւ չի մերժեր թարգմանութեան յոյն բնագրէն ծագումը, մանաւանդ թէ մեծ ապացոյց մըն է, որովհետեւ ճիշդ այս ժամանակներու մէջ յոյն գրութիւններ հայերէնի վերածելու ջանքն ու ճիգը սովորականէն աւելի էր: — —

Յետոյ կ'անցնի Պրոֆ. Վերէր գրութեանս հայրախօսական տեսակէտէ կարեւորութիւնը շեշտելու, որ յատկապէս հայ մատենագրութեան հետ աղբնութիւն չունի:

Հ. Ա. ՎԱՐՊԵՆՏՅԱՆ

ԱՅԻՆԻ ԱՅԻՔ

1. Հայ Տպագրութեան 400ամեակը: — Երբ ասկէ երկու ամիս յառաջ ծածկահայոց Չորսհարիւրամեակիս հանգէպ ըունած գիրքը կը պարսաւէինք, միւս կողմանէ վստահ էինք թէ Ռուսահայոց ազգու եւ համերաշխ գործունէութեամբ պիտի ուղղուի սխալը եւ տօնը պիտի ըլլայ համաղգային՝ հաստատուած համազգային եւ պատուաւոր ծրագրի մը վրայ. բայց մենք մեր ակնկալութեան մէջ խաբուած ենք եղեր: Որո՞նք մտքէն կրնար անցնիլ թէ Իշմիածնի Յանձնաժողովը՝ Թիֆլիզի եւ Պոլսոյ իրարու մերձեցման նպատելու տեղ, իւր տարօրինակ ընթացքով անհամաձայնութիւններ պիտի սերմանէ իր եւ Թիֆլիզի Յանձնաժողովին միջեւ. անհամաձայնութիւններ, որոնք պարզապէս Թիֆլիզի Յանձնաժողովին դէմ ըլլալէն քիչ մը անդին ալ կ'անցնին: Թիֆլիզի Յանձնաժողովը կ'առաջարկէ Յորելեանը տօնել նոյնմբերին. իսկ Իշմիածնի Յանձնաժողովը կ'որոշէ Հոկտեմբերին. Թիֆլիզի Յանձնաժողովը կ'առաջարկէ Յորելեանը անհամաձայնել «Գրական Ֆոնդ»ով մը, իսկ Իշմիածնի Յանձնաժողովը կ'որոշէ «Գարոցական Ֆոնդ» մը, որ եւ պիտի յանձնուի Իշմիածնի վեհափառ պատգովի օստիւն վերին իրաւասուութեան:

Յաւալի է որ «Մշակ»ի պէս թերթէ մը կը ջատագովուի այսպիսի ծրագիր մը. Ազգային մը, որ համոզուած է թէ հայ ըսուելու համար «լուսաւորչական» մակդիրն ալ ունենալու հարկ չկայ, այս կէտիս մէջ «Լօրիզոն»ին պաշտպանածէն տարբեր դաղափար մը չի կրնար պաշտպանել: Իշմիածնի Յանձնաժողովին Յորելեանը ոչ թէ ազգային, այլ դաւանաբանական տօն մըն է դաւանաբանական ծրագրով մը, եւ այսու Յորելեանին մասնակցութենէն նովին իսկ կը զրկուին Հայ-Վատկոյիկէ եւ Բողոքական հասարակութիւնները. կը զրկուին Միտի-

Թարեան երկու Միաբանութիւնները, որոնց ազգին մատուցած գրական ծառայութեանց համեմատութեամբ՝ միւս բոլոր ազգային հաստատութիւններուն մատուցածը «կաթիլ» մի ի դուլէ» է:

Մտադրութեան արժանի ուրիշ կէտ մըն ալ. Կ'ընդունինք, որ Էջմիածին հայ կրօնական ամենամեծ հասարակութեան կենդրոնն ըլլալով՝ «Գպրոցական ֆոնդ»ի պէտքը ամենէն աւելի ծանրացած է իւր կուրծքին վրայ, սակայն «Հայ բարեգործական ընդհանուր միութեան» հաստատած 40—50 դպրոցները բաւական չէին ցուցնելու համար թէ Միութիւնը ըստ իւր նպատակին կարող է Էջմիածնի պէտքին գոհացում տալու, եթէ միայն Էջմիածին իւր դիրքէն օգտուելով՝ ն պ ա ս տ է Միութեան շարժումը: Ուրեմն շատ աւելի նպատակայարմար չէր ըլլար, եթէ Էջմիածնի յարգելի Յանձնաժողովը «Գպրոցական ֆոնդ»ի տեղ Թիֆլիսի Յանձնաժողովին հետ «Գրական ֆոնդ»ին գաղափարը ընդգրկէր, որուն պէտքը միւսէն շատ աւելի է: Ղասն զի ցորչափ որ այս պէտքը գոյութիւն ունի, հայ գրականութեան յառաջագիժութիւն չկայ:

Հ. Ա. ՄԱՏԻՍԻԱՆ

2. Յ. Սեթեանի յոբելեանը: — Ե-գիպտոհայ գաղութը մտադիր է մօտ ասնէն տօնելու, բանաստեղծ-գաստիարակ Յովհաննէս Սեթեանի 40 ամեակը (1913, Յունուար 26 ի գահիրէ):

Այժմէն հաճոյքով կ'ողջունենք այդ ձեռնարկը, որ մեր ազգային վաղեմի քնարերգակ ազնիւ բանաստեղծի տաղանդին գնահատման ամենացայտուն ապացոյցը պիտի ըլլայ: Սեթեան մեր արեւմտեան գրականութեան մէջ իբր բանաստեղծ, Մ. Պէշկեթաշեանէ եւ Թ. Թէրզզեանէ ետքը բաւական ինքուրոյն խոշոր տեղ մը կը գրաւէ, տալով մեզի համեստ քանակութեամբ, բայց իսկապէս գեղարուեստական քերթուածներու ազնիւ նմուշներ, որոնց գորովախառն բայց միանգամայն կենսալիր ոյժը քիչ արդիւնք յառաջ չէ բերած հայ գրագէտ եւ ընթերցող հասարակութեան վրայ:

Կ'ընդունինք, որ Սեթեանն ալ օտար գրականութենէն շատ ազդուած է իր բանաստեղծութեանց մէջ, սակայն այս կէտը Սեթեանի ներկայ գրական փառքին վրայ զգալի նուաստացում մը չի կրնար համարուիլ, վասն զի ընդհանրապէս խօսելով գրեթէ ամէն հայ բանաստեղծի վրայ, ոմանց շատ ոմանց քիչ, կը

տարածուի թճող ներուի մեզի բաւլ, այս գունախտութիւնը (daltonisme),

Ապա ուրեմն երբ այսօր մեր հայ փոքրիկ գրականութեան 40 ամեայ անխոնջ գործունեայ մշակի մը գրական արդիւնքը հրապարակաւ յարգանաց առարկայ կը դրուի, քաջայոյս ենք թէ այդ տօնը իւրաքանչիւր հայէ արժանաւոր կերպով պիտի տօնուի, այն բանաստեղծ-գաստիարակ Սեթեանի տօնը, որ «մեր գրական աշխարհին մէջ գուրգուրալի դէմք մ'եղած է, իր շուրջ ստեղծելով միշտ յարգանքի անուշ մթնոլորդ մը՝ որուն ինք եղած է յաճախ խնկարոյր բուռվարը, իսկ իբրեւ ուսուցիչ, անկա զարգացած սերունդներ ձգած է իր ետեւ, որոնց իր փափուկ զգացմունքներէն միշտ բան մը տուած է, եւ որ այսօր երախտագիտութեամբ կը կարկառին դէպի իր մաքուր եւ աղնուական հոգին, որ կրցած է ժամանակին աւերներէն անաղարտ եւ կեանքի պայքարին կիրքերէն գերիվեր մնալ. (Կոչ):»

Հ. Յ. ՏԵՐ-ՄԱՐԳԱՐՅԵԱՆ

3. Յովհ. Ժ. Ասորոց կաթողիկոսի առ հայս թուղթը: — Իննեորդ գարու ասորա-հայական եկեղեցիներու յարաբերութեան ուսումնասիրութեան համար մեծ նշանակութիւն ունին յատկապէս Յովհ. Բար-Շուշանի (Բար-շեբր. Chron. Eccl. I, 435—448) «Հայոց կաթողիկոս, ին (= ܟܘܨܝܝܐ) ܟܘܨܝܐ) ուղղած թուղթը կամ աւելի ճիշդ «Հայոց կաթողիկոս»ի նամակին տուած պատասխանը (Sachau, 60, p. 1—23) եւ «Գէորգայ Հայոց վերադիտողի» (մօտաւորապէս 1064—1072) առ այս գրած պատասխանական թուղթը (Գիւրք թղթոց, էջ 335—357): Այս կրկին յիշատակարանները «Հայոց եկեղեցու Ասորոց եկեղեցիների հետ ունեցած յարաբերութեան» ուսումնասիրութեանն ընծայած անհրաժեշտ կարեւորութեանը համար յատուկ ու մանրակրկիտ վերլուծման ու քննութեան պէտք էին բնականաբար ենթարկուիլ Երուանդ Տէր-Մինասեանցի ձեռքով, որ իրօք այս պէտքին գոհացում տուաւ բառին ամենայատուկ իմաստով:

Տէր-Մինասեանցի համաձայն (Հայ. Եկեղ. յարար. էջ 241) ինչպէս երեւում է, ասորոց պատրիարք Յովհաննէս Ժ. Բար-Շուշանը 1064-ից ոչ շատ յետոյ հայոց կաթողիկոսներից մէկին (այդպիսիք շատ էին այն ժա-